

Knjižnica eksila pripada vsem, ki vanjo vstopijo

Nena Škerlj
Biblioteka SAZU
sazu3001@zrc-sazu.si

Edmund de Waal: Psalm in Knjižnica eksila, 8. maj–29. september 2019, Benetke

V Knjižnici eksila je Edmund de Waal knjige v povezavi z izgnanstvom postavil v družbo krhkih porcelanastih posodic. S tem je izpostavil ranljivost, krhkost in minljivost ne samo porcelana in knjig, ampak tudi knjižnic, ljudi, mest in idej. Knjižnico eksila je označil za svoje najpomembnejše delo, čeprav ni več njegovo, saj pripada vsem, ki vanjo vstopijo, v njej berejo in razmišljajo.

Edmund de Waal, rojen leta 1964 v Nottinghamu, angleški umetnik in pisatelj, je predvsem svetovno znan izdelovalec umetniškega porcelana. Njegova dela so v večini zbirke glavnih svetovnih muzejev. S petimi leti je prvič sedel za električno lončarsko vreteno, si že za svojo prvo posodo izbral belo glazuro in od takrat dela, eksperimentira, raziskuje

in ustvarja. Med njegova odmevnejša dela spada knjiga *Zajec z jantarnimi očmi* (*The Hare with Amber Eyes*), v kateri pripoveduje o življenju petih generacij svoje družine in zgodovini njihove zbirke dragocene miniaturne japonske plastike iz slonovine in lesa. Delno se nanjo nanaša kasnejša *Bela pot* (*The White Road*), v kateri se ukvarja z vprašanjem privlačnosti beline

in porcelana v zgodovini in sodobnosti. Leta 2014 je pripravil manjšo razstavo *Lichtzwang* (*Pritisk luči*)¹ v Tezejevem templju na Dunaju, nato pa se je odzval na vabilo *Umetnostnozgodovinskega muzeja* (*Kunsthistorisches Museum*)² in pripravil razstavo *Ponoči* (*During the Night*), ki je bila na ogled pozimi 2016/2017. Za osrednjo misel razstave in kataloga je izbral navedbo

iz *Starih mojstrov* Thomasa Bernharda:
 »V Umetnostnozgodovinskem muzeju se počutim izpostavljen ...«,³ za osrednji razstveni eksponat pa akvarel Albrechta Dürerja z upodobljeno in opisano srhljivo nočno moro s povodnjijo ponoči 7. junija 1525. Zraven je razstavil svojo vitrino s temnimi porcelanastimi posodicami,

črepinjami, pločevinastimi škatlicami, koščki svina, kortena in šibro ter izbor nenavadnih eksponatov iz muzejskih zbirk.⁴ Večina jih je bila razstavljena prvič, nekaj znanih del pa jim je delalo družbo v mračni atmosferi »de waalovskega« konteksta s poudarkom na krhkosti, nestabilnosti, ranljivosti in minljivosti,

kar zaznamo predvsem ponoči, ko smo sami, negotovi in zaskrbljeni. Nenavadni in neprijetni predmeti so šepetali drug drugemu o preteklih in prihodnjih grozotah ter s svojo obliko in vsebino prinašali nemir in zaskrbljenost. Njihova zgodovina je kazala na dejstvo, da niso več v okolju in funkciji, za katera so nastali. Iz muzejske knjižnice je razstavil delno nečitljivo in slabo ohranjeno knjigo z že prej popisanimi pergamentnimi platnicami *Opera Platonis Omnia*, ki jo je izdal Aldus Manutius leta 1513 v Benetkah.

V Benetkah je bila med 8. majem in 29. septembrom 2019 na ogled razstava Psalm, ki jo je Edmund de Waal pripravil na dveh lokacijah – v muzeju in ateneju – v Judovskem muzeju (Museo Ebraico) in v tamkajšnji Benečijski akademiji oziroma ateneju (Ateneo Veneto). V muzeju je z mislijo na Psalme kot poezijo eksila razstavil instalacije iz porcelana, marmorja in zlata⁵. Večinoma monokromne posodice valjastih oblik, včasih z glazuro in pozlato,

¹Naslov instalacije se nanaša na zbirko pesmi Paula Celana.

²V Umetnostnozgodovinskem muzeju na Dunaju so občasno na ogled razstave, povezane z moderno in sodobno umetnostjo, ki jih kurirajo povabljeni mednarodno priznani umetniki. Ob pomoči kustosov razstavijo osebni izbor iz muzejskih zbirk in depojev, ki ga lahko dopolnijo s svojimi deli. Pred Edmundom de Waalom je gostoval ameriški umetnik in fotograf Ed Ruscha (leta 2012), za njim pa režiser Wes Anderson in ilustratorica Juman Malou (pozimi 2018/2019).

³Edmund de Waal: *During the Night*, str. [8] v: Edmund de Waal: *During the Night*, Exhibition Catalogue of Kunsthistorisches Museum, Wien, Kunsthistorisches Museum, 2016; slovenski prevod Janija Virka: *Thomas Bernhard: Stari mojstri, komedija*, str. 19, Ljubljana, Študentska založba, 2008

⁴Poleg predmetov iz dunajskih zbirk je bil dobršen del eksponatov z innsbruškega gradu Ambras, kjer je nadvojvoda Ferdinand II. že v času renesanse zbiral raje nenavadne kot navadne predmete in umetnine.

⁵Popisane pozlačene porcelanaste ploščice so po velikosti, barvi, obliki in izvedbi spominjale na pravokoten popisan rimski amulet, zlat listič, ki ga je Edmund de Waal uvrstil na razstavo Ponoči in je vizualno in vsebinsko povezoval obe razstavi.

Edmund de Waal poudarja, da je zgodovina Benetk posebej povezana s pojmom izgnanstva in hkrati z bogatenjem, ki izhaja iz migracij.

so bile oblikovane v prepoznavnem svetlejšem de Waalovem slogu. Drugi del razstave je bil prostor v prostoru, manjši paviljon – knjižnica iz marmorja, porcelana in zlata v razkošni palači iz 16. stoletja. *Knjižnica eksila* (*Library of exile*) je ponujala na ogled in v branje dva tisoč knjig avtorjev, ki so živeli v izgnanstvu, oziroma avtorjev, ki so o izgnanstvu pisali.⁶ Večina knjig je bila v lasti de Waala, nekaj pa je bilo tudi donacij. Večinoma so bili to prevodi, kar je še poudarjalo idejo migriranja besed in jezika. Knjige so bile razvrščene po policah po državah (pri Sloveniji sta bili angleški knjigi Slavuja Žižka), med njimi pa so bile vitrine s porcelanastimi posodicami. Pri oblikovanju vitrin se je navezal na obliko beneških kanalov in potek besedil (tudi razstavljenega) znamenitega *Babilonskega Talmuda*, ki ga je izdal Daniel Bomberg v Benetkah v zgodnjem 16. stoletju. Zbirka z deli Ovidija, Danteja, Hugoja, Voltaira, Gogolja, Dostojevskega, Ibsena ... se dopolnjuje, saj so lahko obiskovalci v knjižnici sporočali svoje predloge, kasneje pa še spletno. Vsaka knjiga je imela svojevrsten ex libris, na katerega so se lahko obiskovalci po ogledu knjige podpisali. Zaradi mnogih podpisov so imele po več ex librisov na primer knjige Brodskega, znanega predvsem kot avtorja *Vodnega znamenja*, nepozabne pripovedi o Benetkah, v katerih je občasno živel in kjer je pokopan na pokopališkem otočku San Michele. Notranjost knjižnice je poleg knjig ponujala prostor za sedenje in branje, na njeno porcelanasto zunanjsčino

pa so bila med drugim vpisana imena uničenih knjižnic (Aleksandrija, Sarajevo, Timbuktu, Alep, Mosul ...), posvetilo de Waalovemu pradedu Viktorju, ki so mu leta 1938 v času med anšlusom odtujili in razdejali domačo knjižnico, ter svareča izjava Heinricha Heineja, da kjer gori knjige, bodo na koncu goreli ljudje. Edmund de Waal jih je v svoji inovativni tehniki vpisal v plasti še ne povsem suhega porcelana in jih nato delno zabrisal. Vmes se je občasno videlo zlato iz spodnjih plasti. Zunanjsčina in notranjsčina knjižnice sta bili dobesedno in v prenesenem pomenu večplastni, kakor so večplastne tudi njegove porcelanaste posodice in knjige.

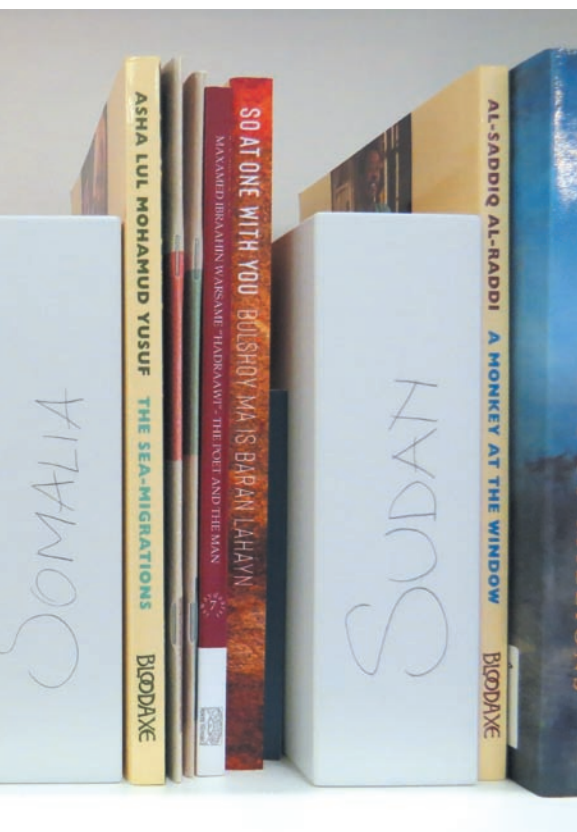
V knjižnici je poleg branja, monologov in dialogov potekal tudi bogat program dogodkov, gostovanj, performansov, branj, pogovorov in diskusij. *Knjižnica eksila* bo iz Benetk odpotovala v Dresden in London, kasneje pa naj bi se ustalila v Mosulu. Edmund de Waal poudarja, da je zgodovina Benetk posebej povezana s pojmom izgnanstva in hkrati z bogatenjem, ki izhaja iz migracij. Njegove instalacije in prostorske intervencije so plod osebne zgodovine, temeljitih raziskav in so vedno v dialogu z zgodovino, muzejskimi zbirkami, stavbami in kraji, v katerih razstavlja. V primerjavi z dunajskim projektom, ki se ga je lotil obremenjen s težo zgodovine

in nacističnega preganjanja prednikov, je bil beneški projekt nekaj, o čemer je že od nekdaj sanjal. Knjižnico je označil za svoje najpomembnejše in življenjsko delo, čeprav ni več njegova, saj pripada vsem, ki vanjo vstopijo, v njej berejo, razmišljajo, imajo različna mnenja in se srečujejo s prevodi in z deli, ki so jih preganjani avtorji pisali v jeziku, ki ni bil njihov materni jezik. Edmund de Waal hkrati poudarja, da mora biti knjižnica prostor razumevanja in pozitivne naravnosti do izgnanstva in selitev v druge države in druga jezikovna okolja, prav Benetke pa so primer medsebojnega bogatenja različnih kultur.

Prostor knjižnice delno spominja na njegov atelje, v katerem so tudi police s knjigami, črepinjami in porcelanom, bele stene pa popisane podobno, kot so popisane zunanje stene knjižnice. Majhne in krhke

⁶Številne avtorje in naslove knjig *Knjižnice eksila* se je dalo videti v zbirki prepovedanih knjig v Partenonu knjig argentinske umetnice Marte Minujín leta 2017 na štirinajsti kasselski Documenti. Tudi pri njej je število knjig na podoben način naraščalo.

porcelanaste posodice delujejo negotovo in tuje, čeprav znanih oblik, so te oblike čudne, nepopolne, nepoznane in vzbujajo občutja zaskrbljenosti in odtujenosti. Kljub svojim prečiščenim oblikam so zgovorne, s svojim rahlim nagibanjem pa sugerirajo na vsesplošno krhkost in minljivost. Ob žalostni zgodovini de Waalovih prednikov judovskih korenin in v družbi knjig, ki govorijo o izgnanstvu ali so jih napisali izgnanci, se nekaterim zdi, da ti porcelanasti predmeti jokajo. Knjige in porcelanaste posodice v jukstapoziciji in odsevih v vitrinah kažejo proti čarobnosti zvenenja porcelana in šelestenja knjig, na zgodovino in sedanost, na breme in bogastvo zgodovine. Tudi *Zajec z jantarnimi očmi* med drugim govori o plasteh zgodovine, umetnosti in o večplastnosti predmetov družinske zbirke. Razstavljeni papirnato šelesteči in porcelanasto zveneči predmeti imajo hkrati materialne in nematerialne plasti, predvsem pa svoje lastno krhko in minljivo življenje, kar je pokazal že z razstavo

Hkrati poudarja, da mora biti knjižnica prostor razumevanja in pozitivne naravnosti do izgnanstva in selitev v druge države in druga jezikovna okolja.

Ponoči. Hitro lahko zagorijo ali se razbijejo, zato naj bi jim obiskovalci s svojimi plastmi razumevanja pozorno prisluhnili. Zaporedja razstavljenih posodic se lahko gledajo, berejo in poslušajo – kot ritmi črk ali not, kot proza, poezija ali glasba. Prepletanje de Waalove umetnosti in knjižnice je bilo izrazito intenzivno, čeprav je šlo za preprosta in ponižna umetniška dela, kar niso tipični atributi sodobne umetnosti (kar se je še bolj izrazilo ob hkratnosti 58. beneškega bienala). Njegova kontemplativna in prečiščena umetniška dela so prepričljiva in ob stalnem zavedanju nedosegljive popolnosti je vsaka posodica malo drugačna in v svoji dovršenosti rahlo nedovršena, saj popolnost pač ne pripada ljudem. Ko Edmund de Waal pri postavljanju in nizanju porcelanastih posodic in razvrščanju drugih eksponatov in knjig dolgo išče njihovo idealno razporeditev, slednjič najde ustrezno estetsko pravilnost v svojevrstnem »de waalovskem zlitem rezu«, mu pri razvrščanju knjig po policah doda še »logični rez«, ki avtorje in teme razvršča po državah. Poleg iskanja v smeri popolnosti ob stalnem zavedanju, da za ljudi ni dosegljiva, njegove instalacije vabijo predvsem k upočasnitvi, razmišljanju in skromnosti. V nizanju posodic, knjig in pomenov v *Knjižnici eksila* in sledenju njihovim plastem gre za kontempliranje, njegove instalacije so meditacije, obračanje listov v knjižnici pa je kot obračanje svojevrstnega lončarskega vretena, neke vmes pa smo obiskovalci in bralci. ●

